

aan dit werk begonnen kan worden, moeten echter eerst een aantal minder grootschalige, maar daarom niet minder belangrijke onderzoeken worden uitgevoerd. Daartoe behoort onder andere:

b. Een studie van de verhouding van de kerken tegenover de omwenteling van 1795 en de staatsgrepen die daar op volgden. Deze studie zou uit moeten gaan van de legitimerende, integrerende en stabiliserende functie, die aan de godsdienst wordt toegeschreven. Toetsing hiervan aan de werkelijkheid dient te geschieden met oog voor nuances: geografische verschillen, verschillen tussen de kerken en binnen de kerken, aard van de bronnen, enzovoort. De officiële reacties van het kerkelijk kader zouden moeten worden geïntinventariseerd en vergeleken met de reacties op plaatselijk of regionaal niveau van andere dan officiële woordvoerders. Een intrigerend detail vormt voor mij bijvoorbeeld het niet met elkaar te rijmen verslag van de pastoor van Hoogmade aan de Propaganda Fide te Rome (over 1795) en een request in het archief van het gewestelijk bestuur van Holland. Volgens de eerste bron zouden pastoor en parochianen zich ver gehouden hebben van de revolutie⁷. Volgens het request echter, afkomstig van de vrijvrouw van het betreffende gebied, zat dezelfde pastoor samen met de schoolmeester en nog twee anderen in het comité révolutionnaire⁸ ! Dit voorbeeld toont tegelijk ook aan hoe moeilijk het soms zal zijn om het in de archieven aanwezige materiaal te vinden.

c. Het archief van de "Commissie tot volkomen vernietiging van alle overblijfselen van een heersende kerk en tot invoering van volledige gelijkheid tussen de leden van de verschillende kerkgenootschappen" doorgaans kortweg, doch wat misleidend de "Commissie scheiding kerk-staat" genoemd, is tot nu toe in zijn totaliteit nog niet onderzocht. Toch verdient deze commissie